

Emre Aracı

Galler Prensi Edward'ın Beyoğlu'nda Operaya Gittiği Gün

Avrupa gezileri ve tiyatro ziyaretleriyle bilinen İngiltere Kralı VII. Edward'ın, 1869 İlkbaharında, henüz Galler Prensi iken, karısı Danimarka Prensesi Alexandra ile İstanbul'a yaptığı seyahatin öyküsü…

Kral VII. Edward'ın 1901'de tahta çıkışından 1910'daki vefatına kadar geçen dokuz yıllık hükümdarlık devri Birleşik Krallık'ta "Edwardian Çağı" olarak bilinir. Cana yakın ve neşeli Kral'ın eğlence ve şatafata olan düşkünlüğünden ötürü İngilizlerin "Belle Epoque"u olarak da tarihe geçmiştir bu devir. Prens Albert'ın 1861'deki vefatından sonra 40 yıl boyunca mateme bürünen siyahlar içerisindeki Kraliçe Victoria'nın sarayında oğlu Edward'ın tahta çıkmasıyla birlikte loş odalar aydınlanmış, kasvet bir anda yerini renkli balolara ve görkemli davetlere bırakmıştır. Giyimi-kuşamı da bir hayli seven heybetli Kral, birbirinden alımlı üniformaları içerisinde ihtişamlı portrelerini yaptırırken, hafta sonları ise bir aristokrat malikânesinden ya da şatosundan diğerine gezmiş durmuş, sürek avlarından büyük ziyafetlere kadar başını çektiği zümreye öncülük etmiştir. Hatta ölümünden sonra da İngiltere'nin bu altın çağı birkaç yıl daha devam etmiş ve 1914'te patlak veren I. Dünya Savaşı'yla birlikte Edwardian Çağı'nın güneşi de batmıştır. Gerçi bu devri müziğiyle yaşatan ve yaşatmaya devam ettiren besteci, hiç şüphesiz ki Kral'ın kendisine şövalyelik unvanını bizzat Buckingham Sarayı'nda bahşettiği Sir Edward Elgar'dır. Antika dükkanlarında sık sık göze çarpan o zarif kakmalı mobilyalarda da Edwardian Çağı'nın hâlâ bir nebze yaşadığı hissedilir, ya da Sir Paolo Tosti'nin *Ideale* veya Folkestone'da bestelediği *A Vucchella* gibi nostaljik salon şarkılarında…

Kral VII. Edward, (Sir Luke Fildes, 1901)

1841'de Buckingham Sarayı'nda dünyaya gelen Edward, doğumundan birkaç ay sonra 14. yüzyıldan beri İngiltere'de gelenek olduğu üzere tahtın varisi olarak Galler Prensi unvanını aldı. Alman asıllı babası Prens Albert, oğlunun eğitimiyle bilhassa ilgileniyordu; Edinburgh, Oxford ve Cambridge üniversitelerinde eğitim görmüş, ama akademik bir formasyondan ziyade sosyal hayatın ve eğlencenin ön plana çıktığı bir yaşama meyilli olduğu daha o yıllarda ortaya çıkmıştı. Eğitimi kadar dünyayı gezip görmesine de önem verilmişti genç veliahtın; Kuzey Amerika'yı dolaşmış, Hindistan'a kadar gitmiş, 1862'de ise Mısır, Kudüs, Şam ve Beyrut'u kapsayan uzun bir Orta Doğu gezisine çıkmıştı. Bu kapsamda o yılın Mayıs ayında bir hafta kaldığı İstanbul'a da gelmişti. 21 yaşındaki genç Prens Edward'a fotoğrafçısı Francis Bedford da bu seyahatinde eşlik ediyordu. Galler Prensi fotoğrafa o kadar meraklıydı ki günümüzde Kraliyet Arşivi'nde muhafaza edilen günlüğünün satırlarına yazdığı gibi, 27 Mayıs sabahı Abdullah Biraderlerin Pera'daki fotoğrafhanesine uğrayıp İstanbul'da birkaç kare hatıra pozu çektirmeyi ihmal etmemişti. Esasında şu an masamda duran ve o gün çekilen orijinal o soluk sepya fotoğraflardan birine bakarak kaleme alıyorum bu satırları. Bir buçuk asırlık bir tarih, o küçük kartvizit boyundaki fotoğrafta öylece saklı kalmış.

Prens Edward, 1869 İlkbaharında İstanbul'a Mısır üzerinden geri dönecekti, ama bu defa ona 1863'te evlendiği Danimarka Prensesi Alexandra da eşlik ediyordu. Galler Prens ve Prensesi'nin 1 Nisan 1869'da İstanbul'a İngiliz savaş gemisi HMS Ariadne ile varışları gazetelerde yayımlanan gravürlerde de betimlenmişti. Prens ve Prenses'in ikameti için ilk başta Beylerbeyi Sarayı düşünülmüşse de Beyoğlu'ndaki Birleşik Krallık Büyükelçiliği'nin binası Pera House'a olan yakınlığından dolayı, Salı Pazarı Sarayları olarak da bilinen Fındıklı'daki Cemile Sultan ve Münire Sultan Çifte Sarayları'nda kalmaları daha uygun görüldü. Bu aynı zamanda turistik bir ziyaretti; zira İstanbul'da Galler Prens ve Prensesi -Mr. and Mrs. Williams adı altında- Çamlıca tepelerinden Ayasofya ve Topkapı Sarayı'na kadar bütün şehri gezerek Kapalı Çarşı'da alışveriş dahi yapmışlardı. Sultan Abdülaziz 1867 yazında İngiltere'yi ziyaret ettiğinde Galler Prensi, Padişah'ı Londra'daki resmi ikametgâhı olan Marlborough House'ta bir öğlen yemeğinde ağırlamış ve Covent Garden Operası'nda onuruna verilen Auber'in *Masaniello* temsilinde hazır bulunmuştu. Belki de bu davete karşılık olarak Galler Prens ve Prensesi'nin İstanbul'da da bir opera temsilinde onurlandırılmalarına karar verildi. Adres elbette ki Beyoğlu'ndaki Naum Tiyatrosu idi.

Galler Prensi Edward'ın Abdullah Biraderler Stüdyosu'nda çekilen fotoğrafı, 1862. (Emre Aracı koleksiyonu)

O ara Naum Tiyatrosu kumpanyası Meyerbeer'in grand operalarından *Le Prophète* ile *L'Africaine*'ı ve Friedrich von Flotow'un *Martha* operasını sahneliyordu. Sultan Abdülaziz'in misafirlerini bizzat ağırlayacağı saltanat galası için 7 Nisan 1869 Çarşamba akşamı gerçekleşecek olan *L'Africaine* temsilinde karar kılınmıştı. 15. yüzyılda Hindistan'ı deniz yolundan keşfeden Portekizli seyyah Vasco da Gama'nın seyahatleri üzerine, ancak tamamen hayâli hikâyelerle kurgulanan, librettosunu Eugène Scribe'ın kaleme aldığı Meyerbeer'in bu beş perdelik son operası oldukça karmaşık ve sahnelemesi güç bir fantezidir. Bestecinin ölümünden bir yıl sonra 1865'te François Jo-

Galler Prensesi Alexandra
(Franz Xaver Winterhalter, 1864)

seph-Fétis'in hazırladığı edisyondan ilk defa Paris Operası'nda oynanmış, devrinde son derece popüler olmuş, ancak diğer Meyerbeer operaları gibi zaman içerisinde genel anlamda repertuvardan düşmüştür. 1869 yılının Beyoğlu'nda beş perdeli böyle bir grand operanın sahneye konmuş olması ve o temsili Sultan Abdülaziz'le birlikte istikbâlin İngiltere Kralı VII. Edward'ın izlemiş olduğunu düşünmek her ne kadar bugünün perspektifinden geriye dönüp bakıldığında inanılması bir hayli güç gibi geliyorsa da devrin kitap ve gazetelerinde yazılıp anlatılanlar, renkli tasvirler, bir nebze de olsa, şuurumuzun tiyatro sahnesinde o akşamı canlandırmamızı sağlıyor.

İrlandalı gazeteci William Howard Russell, The Times muhabiri olarak Kırım Savaşı'nı cepheden yolladığı raporlarla 22 ay boyunca okurlarına aktarmış, bu seyahatinde Kırım'a da kısa bir gezi düzenleyen Galler Prensi'ne rehberlik yapmak üzere onun maiyetine katılmıştı. Russell tuttuğu seyahat günlüğünü *A diary in the East during the tour of the Prince and Princess of Wales* adı altında kitaplaştırarak 1869'da Londra'da yayımladığı zaman Naum Tiyatrosu'ndaki o akşamı da tarihe not düşmüş olacaktı. 7 Nisan günü Galler Prensi Tophane'yi ve Beyoğlu'ndaki Kırım Kilisesi'ni ziyaret etmiş, Saray'daki akşam yemeğinden sonra Sultan'ın at arabaları kendisini, Galler Prensesi'ni ve maiyetini operaya götürmek üzere muhafız alayı eşliğinde Beyoğlu'na doğru yola çıkmışlardı. Ancak sokaklar o kadar kalabalıktı ki kortejin ilerlemesi zaman zaman güçleşiyordu. Camlarda kalabalık insan suratları beliriyordu. Prenses çok zarif giyinmişti. Prens ve maiyeti ise resmi merasim üniformalarını giymişlerdi. En nihayetinde bugün yerinde Çiçek Pasajı'nın yükseldiği Naum Tiyatrosu'na varıldı. Kraliyet heyeti burada şenlikler içerisinde karşılandı ve birinci katın ortasındaki saltanat locasına girince bütün salon bir anda ayağa kalktı. "Her şey o kadar Avrupalıydı ki bir an İstanbul'da olduğumuza kendimizi inandırmamız için epey gayret sarf etmemiz gerekti" diye hatırlayacaktı Russell o anı günlüğünün satırlarında.

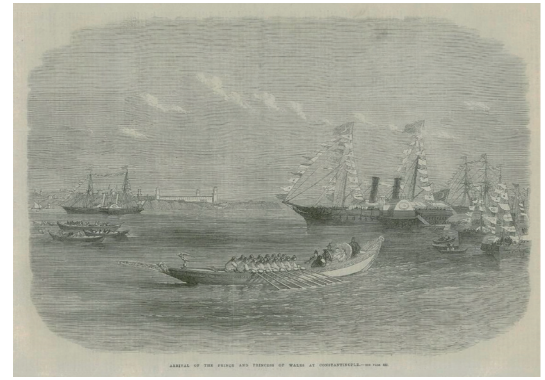
Seyirciler arasında hiç Müslüman kadının olmayışı da Russell'ın dikkatini çekmişti, ancak Suriyeli, Levanten, Rum ve bilhassa Ermeni hanımlar mücevher ve göz alıcı elbiseleriyle pırıl pırıl parlıyorlardı. Giydiği elmas madalya ve nişanlarla bezeli sırma kıyafeti içerisinde son derece ciddi ve heybetli duran Padişah, bir gece öncesinde Birleşik Krallık Büyükelçiliği'nde verilen baloda da olduğu gibi, Prens ve Prenses'in arasına oturmuştu. Sadrazam Âli Paşa ise Padişah'ın koltuğunun tam arkasında ayakta duruyordu. Saltanat locasında Mustafa Fazıl Paşa ve Halil Paşa da yerlerini almışlar, *L'Africaine* operasının temsili başlamıştı. Sahnede olup bitene dikkat kesilmiş bir hâlde olayları takip eden Sultan Abdülaziz'in yüz ifadesi Russell için başlı başına seyretmeye değer bir olaydı. Ara ara Âli Paşa'dan açıklamalar alıyor, ara ara da misafirleriyle konuşuyordu. Ancak ne yazık ki o akşam büyük bir şevkle seçilen bu operaya kumpanya gerektiği hakkı verememişti. "Karmaşık bir opera ve konusunu anlamak da pek o kadar kolay değil. Sultan için epey şaşırtıcı olmuş olmalıydı, zira zaman zaman Zat-ı Şâhane'nin yüz ifadesini belirsizlik alâmetleri alıyor, tavırlarından da sıkıldığı hissediliyordu. Majesteleri sonunda ayrıldı"

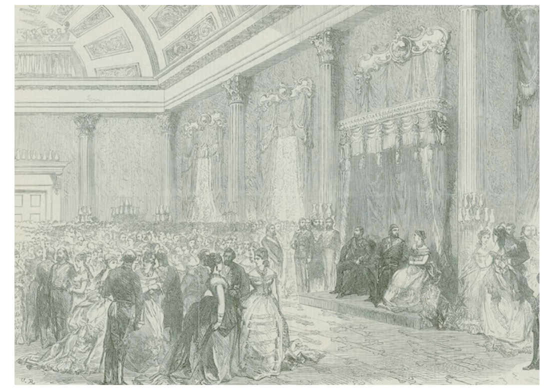
Meyerbeer'in son operası L'Africaine

diye aktarıyordu Russell. Sultan Abdülaziz, Russell'ın da kitabında değindiği gibi, opera bitmeden Naum Tiyatrosu'ndan ayrılmış, Galler Prens ve Prensesi ise temsil sonuna kadar kalmışlardı. 8 Nisan 1869 tarihli yerel La Turquie gazetesi de bu olayı teyit ediyor ama temsilin çok güzel geçtiğini yazıyordu. Oysa Galler Prensesi'nin nedimesi olarak bu seyahate katılan İsveç asıllı Theresa Grey de anılarını kaleme almış ve Naum Tiyatrosu'ndaki galadan *Journal of a Visit to Egypt, Constantinople, the Crimea, Greece & etc. in the suite of the Prince and Princes of Wales* başlıklı kitabında kısaca bahsederken *L'Africaine* operasının bir hayli zayıf bir şekilde sahnelendiğini dile getirmişti.

Esasında 7 Nisan akşamı gerçekleşen gala Prens ve Prenses'in Naum Tiyatrosu'na ilk gidişleri değildi. Edward ve Alexandra, belki de meraktan olsa gerek, tiyatroda 2 Nisan akşamı yapılan *Le Prophète* temsiline de gizli olarak katılmış ve operayı Sultan Abdülaziz'in loca-

Galler Prens ve Prensesi'nin İstanbul'a varışları, (The Illustrated London News, 21 Nisan 1869)

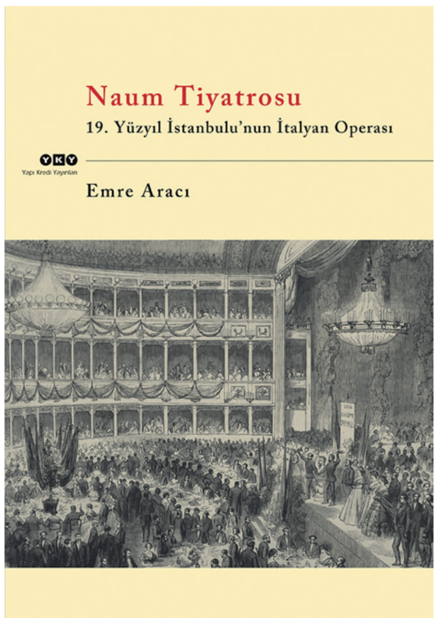

Birleşik Krallık Büyükelçiliği'nde verilen baloda Sultan Abdülaziz, Galler Prens ve Prensesi'nin arasında (The Illustrated London News, 21 Nisan 1869)

sından izlemişlerdi. Theresa Grey bu temsili de "epey kötü" olarak değerlendirmişti. Prenses Alexandra sarayda kalmayı tercih ederken Prens Edward 5 Nisan'daki *Martha* temsiline de yine sivil kıyafetleri içerisinde katılmıştı. Görülen oydu ki istikbâlin İngiltere Kralı, İstanbul'da bulunduğu bir hafta içerisinde tam üç defa Naum Tiyatrosu'nun kapısından içeri girmişti. Prens ve Prenses İstanbul'dan ayrılmadan önce, 19 Nisan 1869 tarihli La Turquie gazetesinin bildirdiğine göre tiyatro sahibi Joseph Naum'a 400 frank değerinde bir iğne hediye etmiş, Naum, Prenses'e bir buket çiçek yollamış ve karşılığında Prenses Alexandra da ona bir fotoğrafını hediye etmişti. Şimdi kim

Paris'teki Place Édouard VII

Emre Aracı'nın YKY'de ikinci baskısı yapılan Naum Tiyatrosu kitabı

bilir nerelerde o iğne ve Prenses'in fotoğrafı diye sormak geliyor insanın içinden. Galler Prensi Edward'ın Beyoğlu'nda operaya gittiği gün, daha doğrusu günlerden hatıralar taşıyan bu alıntılar ve daha niceleri Eylül ayında YKY tarafından ikinci baskısı gerçekleşen *Naum Tiyatrosu* kitabımda daha da kapsamlı olarak yer alıyor.

Kral VII. Edward'ın, başta Paris olmak üzere, Avrupa gezileri ve tiyatro ziyaretleri pek meşhurdu. Hatta bugün Paris'te adını taşıyan ve at üzerinde betimlenmiş bir heykelinin bulunduğu, Madeleine Kilisesi ve Opéra Garnier arasına düşen meydandaki tiyatro, onun anısına Théâtre Édouard VII olarak adlandırılmıştır. Ama Kral'ın İstanbul'da da operalar izlemiş olduğunu bilenler yok gibidir…

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.